

ГОЛГОТА ЈУЖНОГ КРАЈА 1944-45

помирбена МИСА

у спомен ЖУПНИКА Денеша САБО

мису служи бискуп Јанош Пензеш из Суботице

ОТКРИВАЊЕ СПОМЕНИКА И ПОЛАГАЊЕ ВЕНАЦА

Тотово Село, 28. априла 2012 године у 10 сати

Покровитељи

Госпођа Шмит Каталин Макраи

Госпођа Илона Екеш парламентарни посланик

Евоциранје сећања

Јене Уташи жупник из Тотовог Села

Мартон Матушка

Денеш САБО

Родио се у Хоргошу, као син оца Мађаш Сабо и мајке Ержебет Ердељи. Основну школу је завршио у родном селу, а гимназију у Ђеру, Сегедину и Темишвару. Теологију је слушао у Темишвару и Калочи 1912-1916 године. За попа је заређен у Калочи 1916 године. Радио је као каплан у Србобрану, Ади и Кањижи. Од 1929 године је жупник у Тотовом Селу. Свестрана љубав према свом народу у души младог жупника садржи обећану будућност. Други светски рат који је прохујао у нашим крајевима десеткујући становништво није поштедио ни свештеништво у служби.

Када су 1941 године мађарске трупе ушли, становништво друге националности из суседног села је побегло оставивши имовину своју, а многи мештани су пљачкали те куће. Када је жупник Сабо то сазнао на недељној литургији у громком говору осудио је те људе. Свој говор је завршио тим речима: "Сви моји сународници, који искоришћавају трагичну ситуацију потчињених људи, краду и пљачкају, згреше у небо вапијући. Они нису прави **хришћани** и ја се стидим због њих, црвеним **у лицу**. Због снажног дојма његовог говора **многи** су вратили покрадене ствари.

У зору октобра 1944 године код жупника су дошли војници гарнизона суседног села. Покушали су **наговорити тек расањеног** жупника да пође с њима у матичну земљу, још није касно, још може да спаси **свој** живот. Жупник је енергично одбио ту могућност: "Ја немам ништа од чега бих се бојао, а усталом морам да останем уз моје вернике у овим тешким временима. Пастир мора да остане поред пастве. "Остао је унаточ томе што су га тих дана многи молили да пође с њима, јер је у опасности његов живот. Те вести нису били без основе: једног дана је добио писмени позив у општину. Кочијаш га је одвезао, стигао је тачно на време. Изашао је један војник и рекао је кочијашу, нек иде кући, жупник ће остати. Жупник никад се није вратио: остао је у подруму градске куће са више људи. Следили су сати, а после тога дани мучења. Намучен, могао је само да каже: "Боже смилуј ми се!" Није клео мучитеље само се Богу молио. Месец октобар 1944 године био је мучеништво за њега, а почетком новембра, погубили су га заједно са осталима, тачно се не зна када.

Мађарска је пре 67 година претрпела једну од најпотреснијих трагедија своје хиљадугодишње државотворне националне историје. Партизани су поновним заузимањем Јужног краја од октобра 1944. у име и у служби комунизма и тоталне етничке хомогенизације спровели прави геноцид над Мађарим. Без пробирања су са нељудском свирепošћу и незамисливим методама мучили до смрти и на гомилу побили више десетина хиљада недужних Мађара. Од попова до учитеља, од деце до стараца. За Мађарима побијеним 1944. је онемогућена достојна помен и комеморација, они и данас почивају у необележеним масовним гробницама, испод депонија, стрвишта, кошаркашких игралишта. Дуг је Србије, Мађарске и Европе да те жртве добију пијетет и вечни покој. Данас се присећемо на њих и на највећу националну трагедију Мађара Јужног краја.

Господин Ласло Кевер, председник Парламента Мађарске тако се присећао на невине Мађарске жртве из 1944-45 године.

Присећајући се мучеништва Мађара из Јужног краја је тешко проговорити као политичар. Тешко је због тога, што од политике, од мађарских и српских политичара већ дуго не очекују речи, већ дела они, који већ деценијама узалуд моле да њихови побијени чланови породице, сродници и сународници добију достојану последњу почаст. Мађари Јужног краја и сви Мађари света, који саосећају са њима очекује да се не испуни грех геноцида почињен против Мађара 1944-45. Јер грех, поштоване даме и господо, није извршен само самим чињењем, већ је остварен када нас науче, односно када присилно или из слабости научимо да живимо са раније почињеним гресима. А комунистички геноцид спроведен над десетинама хиљада Мађара из Јужног краја био је грех. А за констатовање и изрицање тога пак не треба друго, већ здрав разум и хришћански морал. Није потребно да српски и мађарски потомци, политичари и историчари воде међусобни рат бројкама. Није потребна алгебра крви. Непотребно је кренути у међусобну трку историјата мучеништва. И непотребно је запетљавање у узрочно-последичне конотације, које се у било ком тренутку могу изврнути. Све ово је непотребно да бисмо, Дама и Господо, на основу здравог разума и хришћанског морала закључили да је то што је задесило Мађаре Јужног краја на прекретници 1944-1945 био грех и пред Богом и

пред људима. Некад су у центру Чуруга, малог села у Потисју стајале две цркве, једна наспрам другој, католичка и православна. 1945., након што је из места са десет хиљада житеља побијено, протерано, лишено имовине две и по хиљаде Мађара, након што је мађарско гробље узорано и на њему кренуло напасање свиња, католичка црква је срушена да би се на њеном месту направило фудбалско игралиште. Када се приликом рушења цркве на једног радника дронило нешто а он на лицу места погинуо, један богобојажљиви Србин очевидац је рекао: „Има Бога, а Бог може бити само један. Он није ни српски, ни мађарски.“

Кости недужних Мађара, страдалих у знаку колективне кривице, по етничком принципу, са нељудском свирепošћу, и данас почивају под стрвиштима и депонијама, крстови постављени над њиховим главама се редом руше. ... нема пуновредне српско-мађарске будућности без одавања последњење почастии невино побијеним Мађарима из Јужног краја 1944-45.

Молим вас, пренесите српском друштву нашу поруку да српски народ не постаје јачи одбацивањем мађарског бола већ разумевањем тог бола. Папа Јован Павле II је једном приликом на питање шта би одабрао из Јеванђеља ако би будућим покољењима оставио само једну реченицу у наслеђе, одговорио без колебања: „Veritas vos liberabit“. – „Истина вас ослобађа“. Слободну будућност Србији, слободну будућност Мађарској, последњу почаст жртвама и духовни мир свима нама! Желимо само толико!

Цитати из говора предавача комеморативног скупа одржаног 25-ог новембра 2011 године у Мађарском парламенту

„Искусство нам је да су нацијама које су из другог светског рата изишле као губитници, канда било потребно мало мање колебања за суочавање са тамним сенкама своје националне историје, него победницима. Човек понекад има осећај, као да још увек важи Стаљинов аксиом, у смислу којег је слаб увек крив, чак и кад је невин. Али на том макијавелистичком цинизму једва да се може изградити трајна европска будућност. У Средњој Европи, међутим, има и узвишених примера, који греју душу и које би ваљало следити. Можда је довољно ако подсетим на катарктични филм Чеха Давида Вондрачека, који је протресао цело друштво причом о крвавом обрачуну против Судетских Немаца и о логорима смрти, чије је већ и пуко помоњање било табу у Чешкој и Словачкој. То да су се ти филмови уопште могли родити ми доказује де се и најделикатнијим питањима, и најмучнијим националним табуима може, шта више, мора прићи без било каквих задњих намера, али са намером и страшћу безусловне потраге за истином.“ (Бела Чорба)

„Од наших попова је побијено 30. Међу њима реформатски бискуп Јанос Гахал. Он је деловао у Банату, у Дебељачи. Због чега је морао да умре? Оно што ја знам о њему је да је 41., када су сви Мађари Јужног краја са одушељењем дочекали хонведе као ослободиоце – пошто је то и Тито са дружином признао да су у старој Југославији, то јест у првој карљевској Југославији мањине, па међу њима и ми Мађари, били обесправљени, те да у многим аспектима нисмо могли да се кориситимо економским и политичким правима. И нашим привредним положајем. А то су чак и они признавали. Јанос Гахал – тада још није био бискуп, већ само реформатски презвитер – је са својим верницима у Дебељачи хонведе који су улазили дочекао изгравивши им триумфалну

капију. Она је изграђена не само ту, него и у многим другим местима у која хонведи нису ушли, која нису ослободили. То му је био један од главних грехова, јер је наике у бачванском делу погубљено, односно није богубљено – то је наике једна правна категорија –, већ је масакрирано, односно, како су они то назвали, ликвидирано безброј попова због тога, што су хонведе који су улазили поздраљали мисом захвалницом или у приликом богослужења. Стрељан је Ференц Планк, жупник из Сивца, о коме је један од наших највећих писаца Јанош Херцег написао да је он био тај, који је на дан смрти Сентелекија у присуству писца дао спомен мису покојнициу. Погубљен је Иштван Вираз, жупник опат из Хоргоша, коме смо прошле суботе коначно поставили спомен крст на масовној гробници. Погубљен је доктор Ференц Такач, римокатолички жупник из Бачког Петровог Села, који је такође био посланик у овом парламенту. Од наших писаца је погубљен, ликвидиран Иштван Криштаљ, учитељ из Падеја, један од наших писаца најбољег пера. Погубљен је други наш писац, Ференц Тимар Тилер, рођен у Богојеву, а стварао у Суботици. А од наших новинара погубљен је, не погубљен, него ликвидиран, Деже Андреј, главни уредник и уредник листова Ујвидек, Дел-Бачка, Регели Ујшаг. Овај дом је 1943. изгласао обештећење сродницима српских жртава рације из 42. Две године, чак није било ни две године, јел тако, пошто се прва рација 42. у Јужном крају догодила у јануару 42., а 43. је већ донешен закон о обештечењу. А ми се сада, скоро три четврт века након догађаја још увек расправљамо око тога, какав да буде и хоће ли уопште бити закона о рехабилитацији, о честитој рехабилитацији и реституцији. У огромном смо предности, коју сад морамо искористити.“ (Мартон Матушка)